

श्रीमद्भगवद्गीता

७-१४

वि. प्र. वेद्य

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

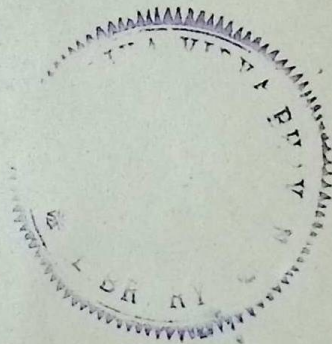

329

Funding by IKS-MoE

806

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

• Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

○ Funding by IKS-MoE

रसोऽहमप्सु कौंतेय प्रमाडास्मै शशिसूर्ययोः ॥

प्रणवः सर्ववेदेषु शब्दः खे पौरुषं नृषु ॥ ८ ॥

पुण्यो गंधः पृथिव्यां च तेजश्चास्मि विभावसौ

जीवनं सर्वभूतेषु तपश्चास्मि तपस्विषु ॥ ९ ॥

बीजं मां सर्वभूतानां विद्धि पार्थ सनातनम् ॥

बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मि तेजस्तेजस्विनामहम् १०

बलं बलवतामस्मि कामरागविवर्जितम् ॥

धर्माविरुद्धो भूतेषु कामोऽस्मि भरतर्षभ ११

ये चैव सात्त्विका मावा राजसास्तामसाश्च ये॥
 मत्त एवेति तान्विद्धि न त्वहं तेषु ते मयि १२
 त्रिभिर्गुणमयैर्भावैर् एभिः सर्वमिदं जगत् ॥
 मोहितं नाभिजानाति मामेभ्यः परमव्ययम्॥
 दैवी ह्येषा गुणमयी मम माया दुरत्यया ॥
 मामेव ये प्रपद्यन्ते मायामेतां तरन्ति ते ॥१४॥
 न मां दुष्कृतिनो मूढाः प्रपद्यन्ते नराधमाः ॥
 माययापहतज्ञाना आसुरं भावमाश्रिताः १५

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

चतुर्विधा भजंते मां जनाः सुकृतिनोऽर्जुन ॥
आर्तो जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी च भरतर्षभ १६
तेषां ज्ञानी नित्ययुक्त एकभक्तिर्विशिष्यते ॥
प्रियो हि ज्ञानिनोऽत्यर्थम् अहं स च मम प्रियः
उदाराः सर्व एवैते ज्ञानी त्वात्मैव मे मतम् ॥
आस्थितः स हि युक्तात्मा मामेवानुत्तमां गतिम्
बहूनां जन्मनामंते ज्ञानवान्मां प्रपद्यते ॥
वासुदेवः सर्वमिति स महात्मा सुदुर्लभः १९

कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः प्रपद्यन्तेऽन्यदेवताः ॥

तं तं नियममास्थाय प्रकृत्या नियताः स्वया ॥

यो यो यां यां तनुं भक्तः श्रद्धयार्चितुमिच्छति ॥

तस्य तस्याचलां श्रद्धां तामेव विदधाम्यहम् ॥

स तथा श्रद्धया युक्तस् तस्याराधनमीहते ॥

लभते च ततः कामान् मयैव विहितान्हि तान्

अंतवत्तु फलं तेषां तद्भवत्यल्पमेधसाम् ॥

देवान्देवयजो यांति मद्भक्ता यांति मामपि ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

अव्यक्तं व्यक्तिमापन्नं मन्यन्ते मामबुद्धयः ॥
परं भावमजानन्तो ममाव्ययमनुत्तमम् ॥ २४ ॥
नाहं प्रकाशः सर्वस्य योगमायासमावृतः ॥
मूढोऽयं नाभिजानाति लोको मामजमव्ययम्
वेदाहं समतीतानि वर्तमानानि चार्जुन ॥
भविष्याणि च भूतानि मां तु वेद न कश्चन ॥
इच्छाद्वेषसमुत्थेन द्वंद्वमोहेन भारत ॥
सर्वभूतानि संमोहं सर्गे जातिं परंतप ॥ २७ ॥

येषां त्वंतगतं पापं जनानां पुण्यकर्मणाम् ॥
 ते द्वंद्वमोहनिर्मुक्ता भजंते मां दृढव्रताः ॥ २८ ॥
 जरामरणमोक्षाय मामाश्रित्य यतंति ये ॥
 ते ब्रह्म तद्विदुः कृत्स्नम् अध्यात्मं कर्म चाखिलम्
 साधिभूताधिदैवं मां साधियज्ञं च ये विदुः ॥
 प्रयाणकालेऽपि च मां ते विदुर्युक्तचेतसः ३०

हरिः ॐ तत्सत् इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
 योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ज्ञानयोगो नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

अर्जुन उवाच ॥

किं तद्ब्रह्म किमध्यात्मं किं कर्म पुरुषोत्तमं ॥
अधिभूतं च किं प्रोक्तम् अधिदैवं किमुच्यते ॥
अधियज्ञः कथं कोऽत्र देहेऽस्मिन्मधुसूदन ॥
प्रयाणकाले च कथं ज्ञेयोऽसि नियतात्मभिः २

श्रीभगवानुवाच ॥

अक्षरं ब्रह्म परमं स्वभावोऽध्यात्ममुच्यते ॥
भूतभावोद्भवकरो विसर्गः कर्मसंज्ञितः ॥ ३ ॥

अधिभूतं क्षरो भावः पुरुषश्चाधिदैवतम् ॥

अधियज्ञोऽहमेवात्र देहे देहभृतां वर ॥ ४ ॥

अंतकाले च मामेव स्मरन्मुक्त्वा कलेवरम् ॥

यः प्रयाति स मद्भावं याति नास्त्यत्र संशयः ५

यं यं वापि स्मरन्भावं त्यजत्यन्ते कलेवरम् ॥

तं तमेवैति कौंतेय सदा तद्भावभावितः ॥ ६ ॥

तस्मात्सर्वेषु कालेषु मामनुस्मर युद्ध्य च ॥

मय्यर्पितमनोबुद्धिर् मामेवैष्यस्यसंशयम् ७

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh
अभ्यासयोगयुक्तेन चेतसा नान्यगामिना . ॥

परमं पुरुषं दिव्यं याति पार्थानुचिंतयन् ॥८॥

कविं पुराणमनुशासितारम् ।

अणोरणीयांसमनुस्मरेद्यः ॥

सर्वस्य धातारमचिंत्यरूपम् ।

आदित्यवर्णं तमसः परस्तात् ॥ ९ ॥

प्रयाणकाले मनसाऽचलेन ।

भक्त्या युक्तो योगबलेन चैव ॥

श्रुवोर्मध्ये प्राणमावेक्ष्य सम्यक् ।

स तं परं पुरुषमुपैति दिव्यम् ॥ १० ॥

यदक्षरं वेदविदो वदन्ति ।

विशन्ति यद्यतयो वीतरागाः ॥

यदिच्छन्तो ब्रह्मचर्यं चरन्ति ।

तत्ते पदं संग्रहेण प्रवक्ष्ये ॥ ११ ॥

सर्वद्वाराणि संयम्य मनो हृदि निरुध्य च ।

मूर्ध्न्याधायान्मनःप्राणम् आस्थितो योगधारणाम्

.CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

ॐ मिलैकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन्मामनुस्मरन् ॥
यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां गतिम् ॥
अनन्यचेताः सततं यो मां स्मरति नित्यशः ॥
तस्याहं सुलभः पार्थ नित्ययुक्तस्य योगिनः १४
मामुपेत्य पुनर्जन्म दुःखालयमशाश्वतम् ॥
नाप्नुवंति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः १५
आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्तिनोऽर्जुन ॥
मामुपेत्य तु कौंतेय पुनर्जन्म न विद्यते ॥१६॥

सहस्रयुगपर्यंतम् अहर्यद्रहणो विदुः ॥

रात्रिं युगसहस्रां तां तेऽहोरात्रविदो जनाः १७

अव्यक्ताद्यक्तयः सर्वाः प्रभवन्त्यहरागमे ॥

रात्र्यागमे प्रलीयन्ते तत्रैवाव्यक्तसंज्ञके ॥१८॥

भूतग्रामः सः एवायं भूत्वा भूत्वा प्रलीयते ॥

रात्र्यागमेऽवशः पार्थ प्रभवत्यहरागमे ॥१९॥

परस्तस्मात्तुभावोऽन्यो व्यक्तोऽव्यक्तात्सनातनः

यः स सर्वेषु भूतेषु नश्यत्सु न विनश्यति २०

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

अव्यक्तोऽक्षर इत्युक्तस्तमाहुः परमांगतिम् ॥
यं प्राप्य न निवर्तते तद्धाम परमं मम ॥२१॥
पुरुषः स परः पार्थ भक्त्या लभ्यस्त्वनन्यया ॥
यस्यांतःस्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततम् ॥
यत्र काले त्वनावृत्तिम् आवृत्तिं चैव योगिनः
प्रयाता यांति तं कालं वक्ष्यामि भरतर्षभ २३
अग्निर्ज्योतिरहः शुक्लः षण्मासा उत्तरायणम् ॥
तत्र प्रयता गच्छंति ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः २४

धूमो रात्रिस्तथा कृष्णः षणमासा दक्षिणायनम्
 तत्र चांद्रमसं ज्योतिर् योगी प्राप्य निवर्तते॥
 शुक्लकृष्णे गती ह्येते जगतः शाश्वते मते ॥
 एकया यात्यनावृत्तिम् अन्ययाऽऽवर्तते पुनः॥
 नैते सृती पार्थ जानन् योगी मुह्यति कश्चन॥
 तस्मात्सर्वेषु कालेषु योगयुक्तो भवार्जुन २७
 वेदेषु यज्ञेषु तपःसु चैव ।
 दानेषु यत्पुण्यफलं पदिष्टम् ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamganga Digital Preservation Foundation, Chandigarh.
अत्येति तत्सर्वमिदं विदित्वा ।

योगी परं स्थानमुपैति चाद्यम् ॥ २८ ॥

हरिः ॐ तत्सत् इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्म-
विद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादेऽक्षरब्रह्म-
योगो नामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

इदं तु ते गुह्यतमं प्रवक्ष्याम्यनसूयवे ॥

ज्ञानं विज्ञानसहितं यज्ज्ञात्वा मोक्षयसेऽशुभात्
राजविद्या राजगुह्यं पवित्रमिदमुत्तमम् ॥

प्रत्यक्षावगमं धर्म्यं सुखं कर्तुमव्ययम् ॥२॥
 अश्रद्धधानाः पुरुषा धर्मस्यास्य परंतप ॥
 अप्राप्य मां निवर्तते मृत्युसंसारवर्त्मनि ॥३॥
 मया ततमिदं सर्वं जगदव्यक्तमूर्तिना ॥
 मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाहं तेष्ववस्थितः ४
 न च मत्स्थानि भूतानि पश्य मे योगमैश्वरम् ॥
 भूतभृन्नच भूतस्थो ममात्माभूतभावनः ॥५॥
 यथाऽऽकाशस्थितो नित्यं वायुः सर्वत्रगो महान्

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

तथा सर्वाणि भूतानि मत्स्थानीत्युपधारय ॥६॥
 सर्वभूतानि कौंतेय प्रकृतिं यांति मामिकाम् ॥
 कल्पक्षये पुनस्तानि कल्पादौ विसृजाम्यहम् ७
 प्रकृतिं स्वामवष्टभ्य विसृजामि पुनः पुनः ॥
 भूतग्राममिमं कृत्स्नमवशं प्रकृतेर्वशात् ॥८॥
 न च मां तानि कर्माणि निबध्नन्ति धनंजय ॥
 उदासीनवदासीनमसक्तं तेषु कर्मसु ॥ ९ ॥
 मयाऽध्यक्षेण प्रकृतिः सृजते सचराचरम् ॥

हेतुनाऽनेन कौलेय जगद्विपरिवर्तते ॥ १० ॥

अवजानन्ति मां मूढा मानुषीं तनुमाश्रितम् ॥

परं भावमजानन्तो मम भूतमहेश्वरम् ॥ ११ ॥

मोघाशा मोघकर्माणो मोघज्ञाना विचेतसः ॥

राक्षसीमासुरीं चैव प्रकृतिं मोहिनीं श्रिताः १२

महात्मानस्तु मां पार्थ दैवीं प्रकृतिमाश्रिताः ॥

भजन्त्यनन्यमनसो ज्ञात्वा भूतादिमव्ययम् १३

सततं कीर्तयन्तो मां यतन्तश्च दृढव्रताः ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

नमस्यंतश्च मां भक्त्या नित्ययुक्ता उपासते ॥
ज्ञानयज्ञेन चाप्यन्ये यजंतो मामुपासते ॥
एकत्वेन पृथक्त्वेन बहुधा विश्वतोमुखम् १५
अहं क्रतुरहं यज्ञः स्वधाहमहमौषधम् ॥
मंत्रोऽहमहमेवाज्यम् अहमग्निरहं हुतम् १६
पिताहमस्य जगतो माता धाता पितामहः ॥
वेद्यं पवित्रमौंकार ऋक् साम यजुरेव च १७
गतिर्भर्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सुहृत् ॥

प्रभवः प्रलयः स्थानं निधानं बीजमव्ययम् ॥

तपाम्यहमहं वर्षे निगृह्णाम्युत्सृजामि च ॥

अमृतं चैव मृत्युश्च सदसच्चाहमर्जुन ॥ १९ ॥

त्रैविद्या मां सोमपाः पूतपापा

यज्ञैरिष्ट्वा स्वर्गतिं प्रार्थयन्ते ॥

ते पुण्यमासाद्य सुरेन्द्रलोकम्

अश्नन्ति दिव्यान्निदिवि देवभोगान् ॥ २० ॥

ते तं भुक्त्वा स्वर्गलोकं विशालं

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

क्षीणे पुण्ये मर्त्यलाक । वेशंति ॥

एवं त्रयीधर्ममनुप्रपन्ना

गतागतं कामकामा लभन्ते ॥ २१ ॥

अनन्याश्चितयन्तो मां ये जनाः पर्युपासते ॥

तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥

येऽप्यन्यदेवताभक्ता यजन्ते श्रद्धयान्विताः ॥

तेऽपि मामेव कौन्तेय यजन्त्यविधिपूर्वकम् २३

अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता च प्रभुरेव च ॥

न तु मामभिजानंति तत्त्वेनातश्च्यवंति ते २४
 यांति देवव्रता देवान् पितृन्यांति पितृव्रताः ॥
 भूतानि यांति भूतेज्या यांति मद्याजिनोऽपि माम्
 पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति ॥
 तदहं भक्त्युपहतम् अश्रामि प्रयतात्मनः २६
 यत्करोषि यदश्रासि यज्जुहोषि ददासि यत् ॥
 यत्तपस्यसि कौंतेय तत्कुरुष्व मदर्पणम् २७
 शुभाशुभफलैरेवं मोक्षयसे कर्मबन्धनैः ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

संन्यासयोगयुक्तात्मा विमुक्तो मामुपैष्यसि ॥
समोऽहं सर्वभूतेषु न मे द्वेष्योऽस्ति न प्रियः ॥
ये भजन्ति तु मां भक्त्या मयि ते तेषु चाप्यहम्
अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक् ॥
साधुरेव स मन्तव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥
क्षिप्रं भवति धर्मात्मा शश्वच्छांतिं निगच्छति
कौन्तेय प्रतिजानीहि न मे भक्तः प्रणश्यति ॥
मां हि पार्थ व्यपाशित्य येऽपि स्युः पापयोनयः

स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रास्तेऽपि यांति परां गतिम्
 किं पुनर्ब्राह्मणाः पुण्या भक्ता राजर्षयस्तथा ॥
 अनित्यमसुखं लोकम् इमं प्राप्य भजस्व माम्
 मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु ॥
 मामेवैष्यसि युक्तवैवम् आत्मानं मत्परायणः ॥

हरिः ॐ तत्सत् इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
 योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे अध्यात्मयोगो नाम

नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

श्रीभगवानुवाच ॥

भूय एव महाबाहो शृणु मे परमं वचः ॥
यत्तेऽहं प्रीयमाणाय वक्ष्यामि हितकाम्यया १
न मे विदुः सुरगणाः प्रभवं न महर्षयः ॥
अहमादिहि देवानां महर्षीणां च सर्वशः ॥२॥
यो मामजमनादिं च वेत्ति लोकमहेश्वरम् ॥
असंमूढः स मर्त्येषु सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ३ ॥
बुद्धिर्ज्ञानमसंमोहः क्षमा सत्यं दमः शमः ॥

सुखं दुःखं भवो भावो भयं चाभयमेव च ॥४॥
 अहिंसा समता तुष्टिस् तपो दानं यशोऽयशः ॥
 भवंति भावा भूतानां मत्त एव पृथग्विधाः ५
 महर्षयः सप्त पूर्वे चत्वारो मनवस्तथा ॥
 मद्भावा मानसा जाता येषां लोक इमाः प्रजाः ॥
 एतां विभूतिं योगं च मम यो वेत्ति तत्त्वतः ॥
 सोऽविकंपेन योगेन युज्यते नात्र संशयः ॥७॥
 अहं सर्वस्य प्रभवो मत्तः सर्वं प्रवर्तते ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

इति मत्वा भजंते मां बुधा भावसमन्विताः ८
 मच्चित्ता मद्गतप्राणा बोधयंतः परस्परम् ॥
 कथयंतश्च मां नित्यं तुष्यन्ति च रमन्ति च ९
 तेषां सततयुक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकम् ॥
 ददामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयांति ते ॥१०॥
 तेषामेवानुकंपार्थम् अहमज्ञानजं तमः ॥
 नाशयाम्यात्मभावस्यो ज्ञानदीपेन भास्वता ॥

परं ब्रह्म परं धाम पवित्रं परमं भवान् ॥
 पुरुषं शाश्वतं दिव्यम् आदिदेवमजं विभुम् १२
 आहुस्त्वामृषयः सर्वे देवर्षिर्नारदस्तथा ॥
 असितो देवलो व्यासः स्वयं चैव ब्रवीषि मे ॥
 सर्वमेतद्वृतं मन्ये यन्मां वदसि केशव ॥
 नहि ते भगवन्व्यक्तिं विदुर्देवा न दानवाः १४
 स्वयमेवात्मनाऽऽत्मानं वेत्थ त्वं पुरुषोत्तम ॥

CC-0. Agamrigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

भूतभावन भूतेश देवदेव जगत्पते ॥ १५ ॥
वक्तुमर्हस्यशेषेण दिव्या ह्यात्मविभूतयः ॥
याभिर्विभूतिभिर्लोकान् इमांस्त्वं व्याप्य तिष्ठसि
कथं विद्यामहं योगिंस् त्वां सदा परिचिंतयन्
केषु केषु च भावेषु चिंत्योऽसि भगवन्मया ॥
विस्तरेणात्मनो योगं विभूतिं च जनार्दन ॥
भूयः कथय तृप्तिर्हि शृण्वतो नास्ति मेऽमृतम् ॥

हंत ते कथयिष्यामि दिव्या ह्यात्मविभूतयः ॥
 प्राधान्यतः कुरुश्रेष्ठ नास्त्यंतो विस्तरस्य मे ॥
 अहमात्मा गुडाकेश सर्वभूताशयस्थितः ॥
 अहमादिश्च मध्यं च भूतानामंत एव च २०
 आदित्यानामहं विष्णुर् ज्योतिषां रविरंशुमान्
 मरीचिर्मरुतामस्मि नक्षत्राणामहं शशी २१
 वेदानां सामवेदोऽस्मि देवानामस्मि वासवः ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Handwritten text on a small piece of paper attached to the right side of the page:
Bhagavath
Kannada
6/9/99

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

इंद्रियाणां मनश्चास्मि भूतानामस्मि चेतना ॥
रुद्राणां शंकरश्चास्मि वित्तेशो यक्षरक्षसाम् ॥
वसूनां पावकश्चास्मि मेरुः शिखरिणामहम् ॥
पुरोधसां च मुख्यं मां विद्धि पार्थ बृहस्पतिम्
सेनानीनामहं स्कंदः सरसामस्मि सागरः २४
महर्षीणां भृगुरहं गिरामस्म्येकमक्षरम् ॥
यज्ञानां जपयज्ञोऽस्मि स्थावराणां हिमालयः ॥
अश्वत्थः सर्ववृक्षाणां देवर्षीणां च नारदः ॥

गंधर्वाणां चित्ररथः सिद्धानां कपिलो मुनिः ॥
 उच्चैःश्रवसमश्वानां विद्धि माममृतोद्भवम् ॥
 ऐरावतं गजेंद्राणां नराणां च नराधिपम् ॥ २७
 आयुधानामहं वज्रं धेनूनामस्मि कामधुक् ॥
 प्रजनश्चास्मि कंदर्पः सर्पाणामस्मि वासुकिः ॥
 अनंतश्चास्मि नागानां वरुणो यादसामहम् ॥
 पितॄणामर्यमा चास्मि यमः संयमतामहम् ॥
 प्रह्लादश्चास्मि दैत्यानां कालः कलयतामहम् ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE.

मृगाणां च मृगैर्द्रोऽहं वेन यश्च पक्षिणाम् ॥
पवनः पवतामस्मि रामः शस्त्रभृतामहम् ॥
झषाणां मकरश्चास्मि स्रोतसामस्मि जाह्नवी ॥
सर्गाणामादिरंतश्च मध्यं चैवाहमर्जुन ॥
अध्यात्मविद्या विद्यानां वादः प्रवदतामहम् ॥
अक्षराणामकारोऽस्मि द्वंद्वः सामासिकस्य च ॥
अहमेवाक्षयः कालो धाताऽहं विश्वतोमुखः ॥
मृत्युः सर्वहरश्चाहम् उद्भवश्च भविष्यताम् ॥

कीर्तिः श्रीवार्कनारीणां स्मृतिर्मेधावृत्तिः क्षमा
 बृहत्साम तथा साम्नां गायत्री छंदसामहम् ॥
 मासानां मार्गशीर्षोऽहं ऋतूनां कुसुमाकरः ॥
 द्यूतं हृलयतामस्मि तेजस्तेजस्विनामहम् ॥
 जयोऽस्मि व्यवसायोऽस्मि सत्त्वं सत्त्ववतामहम्
 वृष्णीनां वासुदेवोऽस्मि पांडवानां धनंजयः ॥
 मुनीनामप्यहं व्यासः कवीनामुशना कविः ॥
 दंडो दमयतामस्मि नीतिरस्मि जिगीषताम् ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

मौनं चैवास्मिं गुह्यानां ज्ञानं ज्ञानवतामहम् ॥
यच्चापि सर्वभूतानां बीजं तदहमर्जुन ॥
न तदस्ति विना यत्स्यान् मया भूतं चराचरम् ॥
नांतोऽस्ति मम दिव्यानां विभूतीनां परंतप ॥
एष तूद्देशतः प्रोक्तो विभूतेर्विस्तरो मया ॥४०॥
यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वं श्रीमदूर्जितमेव वा ॥
तत्तदेवावगच्छ त्वं मम तेजोऽशसंभवम् ४१
अथवा बहुनैतेन किं ज्ञातेन तवार्जुन ॥

विष्टभ्याहमिदं कृतसम् एकांशेन स्थितो जगत्

हरिः ॐ तत्सत् इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्म-
विद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विभूतियोगो
नाम दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

अर्जुन उवाच ॥ मदनुग्रहाय परमं गुह्यमध्या-
त्मसंज्ञितम् ॥ यत्त्वयोक्तं वचस्तेन मोहोऽयं
विगतो मम ॥ १ ॥ भवाप्ययौ हि भूतानां श्रुतौ
विस्तरशो मया ॥ त्वत्तः कमलपत्राक्ष माहा

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

त्म्यमपि चाव्ययम् ॥२॥ ए मेतद्यथात्थ त्व
मात्मानं परमेश्वर ॥ द्रष्टुमिच्छामि तेरूपमैश्व
रं पुरुषोत्तम ॥३॥ मन्यसे यदि तच्छक्यं मया
द्रष्टुमिति प्रभो ॥ योगेश्वर ततो मे त्वं दर्श
यात्मानमव्ययम् ॥ ४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशोऽथ सहस्रशः ॥
नानाविधानि दिव्यानि नानावर्णाकृतीनि च
॥ ५ ॥ पश्यादित्यान्वसूनुद्रानश्विनौ मरुतस्त

था ॥ बहून्पुण्यद्रष्टुपूर्वाणि पश्याश्चर्याणि भारत
 ॥ ६ ॥ इहैकस्थं जगत्कृत्स्नं पश्याद्य सचराच
 रम् ॥ मम देहे गुडाकेश यच्चान्यद्रष्टुमिच्छ
 सि ॥ ७ ॥ नतु मां शक्यसे द्रष्टुमनेनैव स्वचक्षु
 षा ॥ दिव्यं ददामि ते चक्षुः पश्य मे योगमैश्व
 रम् ॥ ८ ॥ संजय उवाच ॥ एवमुक्त्वा ततो
 राजन् महायोगेश्वरो हरिः ॥ दर्शयामास पार्था
 य परमं रूपमैश्वरम् ॥ ९ ॥ अनेकवक्त्रनयन

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

मनेकाद्भुतदर्शनम् ॥ अनेकदिव्याभरणं दि
व्यानेकोद्यतायुधम् ॥ १० ॥ दिव्यमाल्यांबरधरं
दिव्यगंधानुलेपनम् ॥ सर्वाश्चर्यमयं देवमनंतं
विश्वतोमुखम् ॥ ११ ॥ दिवि सूर्यसहस्रस्य
भवेद्युगपदुत्थिता ॥ यदि भाः सदृशी सा स्या
द्भासस्तस्य महात्मनः ॥ १२ ॥ तत्रैकस्थं जग
त्कृत्स्नं प्रविभक्तमनेकधा ॥ अपश्यद्देवदेवस्य
शरीरे पांडवस्तदा ॥ १३ ॥ ततः स विस्मया

विष्टो हृष्टरोमा धनंजयः ॥ प्रणम्य शिरसा
 देवं कृतांजलिरभाषत ॥ १४ ॥ अर्जुन उवाच ॥
 पश्यामि देवांस्तव देव देहे सर्वास्तथा भूत
 विशेषसंघान् ॥ ब्रह्माणमीशं कमलासनस्थमृ
 षींश्च सर्वानुरगांश्च दिव्यान् ॥ १५ ॥ अनेक
 बाहूदरवक्त्रनेत्रं पश्यामि त्वां सर्वतोऽनंतरू
 पम् ॥ नांतं न मध्यं न पुनस्तवादिं पश्यामि
 विश्वेश्वर विश्वरूपम् ॥ १६ ॥ किरीटिनं गदिनं

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

चक्रिणं च तेजोराशिं सर्वतो दाप्तिमन्तम् ॥
 पश्यामि त्वां दुर्निरीक्ष्यं समंताद् दीप्तानलार्क
 द्युतिमप्रमेयम् ॥ १७ ॥ त्वमक्षरं परमं वेदितव्यं
 त्वमस्य विश्वस्य परं निधानम् ॥ त्वमव्ययः
 शाश्वतधर्मगोप्ता सनातनस्त्वं पुरुषो मतो मे
 ॥ १८ ॥ अनादिमध्यांतमनंतवीर्यमनंतबाहुं
 शशिसूर्यनेत्रम् ॥ पश्यामि त्वां दीप्तहुताशवक्रं
 स्वतेजसा विश्वमिदं तपंतम् ॥ १९ ॥ द्यावा

पृथिव्योरिदमंतरं हि व्याप्तं त्वयैकेन दिशश्च
 सर्वाः ॥ दृष्ट्वाऽद्भुतं रूपमुग्रं तवेदं लोकत्रयं
 प्रव्यथितं महात्मन् ॥ २० ॥ अमी हि त्वां
 सुरसंघा विशन्ति केचिद्धीताः प्रांजलयो गृणं
 ति ॥ स्वस्तीत्युक्त्वा महर्षिसिद्धसंघाः स्तुवंति
 त्वां स्तुतिभिः पुष्कलाभिः ॥ २१ ॥ रुद्रादित्या
 वसवो ये च साध्या विश्वेऽश्विनौ मरुतश्चो
 ष्मपाश्च ॥ गंधर्वयक्षासुरसिद्धसंघा वीक्षन्ते त्वां

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

विस्मताश्चैव सर्वे ॥२२॥ रूपं महत्ते बहुक्क
 नेत्रं महाबाहो बहुबाहूरुपादम् ॥ बहूदरं बहु
 दंष्ट्राकरालं दृष्ट्वा लोकाः प्रव्यथितास्तथाऽहं
 ॥२३॥ नभःस्पृशं दीप्तमनेकवर्णं व्यात्ताननं
 दीप्तविशालनेत्रम् ॥ दृष्ट्वा हि त्वां प्रव्यथितांत
 रात्मा धृतिं न विंदामि शमं च विष्णो ॥२४॥
 दंष्ट्राकरालानि च ते मुखानि दृष्ट्वैव कालानल
 संनिभानि ॥ दिशो न जाने न लभे च शर्म

प्रसीद देवेश जगन्निवास ॥ २५ ॥ अमी च
 त्वां धृतराष्ट्रस्य पुत्राः सर्वे सहैवावनिपालसं
 घैः ॥ भीष्मो द्रोणः सूतपुत्रस्तथासौ सहास्म
 दीयैरपि योधमुख्यैः ॥ २६ ॥ वक्राणि ते त्वर
 माणा विशन्ति दंष्ट्राकरालानि भयानकानि ॥
 केचिद्विलम्बा दशनांतरेषु संदृश्यन्ते चूर्णितै
 रुत्तमांगैः ॥ २७ ॥ यथा नदीनां बहवोऽबुवेगाः
 समुद्रमेवाभिमुखा द्रवन्ति ॥ तथा तवामी

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

नरलोकवीरा विशंति वक्राण्याभिविज्वलंति
॥ २८ ॥ यथा प्रदीप्तं ज्वलनं पतंगा विशंति
नाशाय समृद्धवेगाः ॥ तथैव नाशाय विशंति
लोकास्तवापि वक्राणि समृद्धवेगाः ॥ २९ ॥
लेलिह्यसे ग्रसमानः समंताल्लोकान्समग्रान्वद
नैर्ज्वलद्भिः ॥ तेजोभिरापूर्य जगत्समग्रं भास
स्तवोग्राः प्रतपंति विष्णो ॥ ३० ॥ आख्याहि
मे को भवानुग्ररूपो नमोस्तु ते देववर प्रसी

90

द ॥ विज्ञातुमिच्छामि भवतमाद्यं नहि प्रजा
नामि तव प्रवृत्तिम् ॥३१॥ श्रीभगवानुवाच ॥
कालोऽस्मि लोकक्षयकृत्प्रवृद्धो लोकान्समा
हर्तुमिह प्रवृत्तः ॥ ऋतेऽपि त्वां न भविष्यन्ति
सर्वे येऽवस्थिताः प्रत्यनीकेषु योधाः ॥ ३२ ॥
तस्मात्त्वमुत्तिष्ठ यशो लभस्व जित्वा शत्रून्भुं
क्ष्व राज्यं समृद्धम् ॥ मयैवैते निहताः पूर्वमेव
निमित्तमात्रं भव संव्यसाचिन् ॥३३॥ द्रोणं च

90

॥३॥ निमित्तमात्रं नव सव्यसाचिन् ॥३॥ द्राणं च ॥३॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

भीष्मं च जयद्रथं च कर्णं तथान्यानपि योध
 वीरान् ॥ मया हतांस्त्वं जहि मा व्यतिष्ठा युध्य
 स्व जेताऽसि रणे सपत्नान् ॥ ३४ ॥ संजय उवाच
 ॥ एतच्छ्रुत्वा वचनं केशवस्य कृताञ्जलिर्वेपमा
 नः किरीटी ॥ नमस्कृत्वा भूय एवाह कृष्णं
 सगद्गदं भीतभीतः प्रणम्य ॥ ३५ ॥ अर्जुन
 उवाच ॥ स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या जगत्प्र
 हृष्यत्यनुरज्यते च ॥ रक्षांसि भीतानि दिशो

द्रवंति सर्वे नमस्यति च सिद्धसंघाः ॥३६॥
 कस्माच्च ते न नमेरन्महात्मन् गरीयसे ब्रह्म
 णोऽप्यादिकर्त्रे ॥ अनंत देवेश जगन्निवास
 त्वमक्षरं सदसत्तत्परं यत् ॥३७॥ त्वमादिदेवः
 पुरुषः पुराणस्त्वमस्य विश्वस्य परं निधानम् ॥
 वेत्ताऽसि वेद्यं च परं च धाम त्वया ततं विश्व
 मनंतरूप ॥३८॥ वायुर्यमोऽग्निर्वरुणः शशां
 कः प्रजापतिस्त्वं प्रपितामहश्च ॥ नमो नमस्ते

॥ नमो नमस्ते ॥ नमो नमस्ते ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

ऽस्तु सहस्रकृत्वः पुनश्च भूयोऽपि नमो नमस्ते
॥ ३९ ॥ नमः पुरस्तादथ पृष्ठतस्ते नमोऽस्तु
ते सर्वत एव सर्व ॥ अनंतवीर्यामितविक्रम
स्त्वं सर्वं समाप्नोषि ततोऽसि सर्वः ॥ ४० ॥ सखे
ति मत्वा प्रसभं यदुक्तं हे कृष्ण हे यादव हे
सखेति ॥ अजानता महिमानं तवेदं मया प्र
मादात्प्रणयेन वापि ॥ ४१ ॥ यच्चावहासार्थम
सत्कृतोऽसि विहारशय्यासनभोजनेषु ॥ एको

ॐ नमः शिवाय ॥ अथवाप्यनुत तत्समक्षं तत्क्षामये त्वामहम्
प्रमेयम् ॥४२॥ पितासि लोकस्य चराचरस्य
त्वमस्य पूज्यश्च गुरुर्गरीयान् ॥ न त्वत्समोऽ
स्यभ्यधिकः कुतोऽन्यो लोकत्रयेऽप्यप्रतिम
प्रभावः ॥४३॥ तस्मात्प्रणम्य प्रणिधाय कायं
प्रसादये त्वामहमीशमीड्यम् ॥ पितेव पुत्रस्य
सखेव सख्युः प्रियः प्रियायार्हसि देव सोढुम्
॥४४॥ अदृष्टपूर्वं दृषितोऽस्मि दृष्ट्वा भयेन च

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

प्रव्यथितं मनो मे ॥ तदेव मे दर्शय देव रूपं
प्रसीदं देवेश जगन्निवास ॥ ४५ ॥ किरीटिनं
गदिनं चक्रहस्तमिच्छामि त्वां द्रष्टुमहं तथैव ॥
तेनैव रूपेण चतुर्भुजेन सहस्रबाहो भव विश्व
मूर्ते ॥ ४६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ मया प्रसन्नेन
तवार्जुनेदं रूपं परं दर्शितमात्मयोगात् ॥ ते
जोमयं विश्वमनंतमाद्यं यन्मे त्वदन्येन न दृष्ट
पूर्वम् ॥ ४७ ॥ न वेदयज्ञाध्ययनैर्न दानैर्न च

क्रियाभिर्न तपोभिरुग्रैः ॥ एवैरूपः शक्य
 अहं नृलोके द्रष्टुं त्वदन्येन कुरुप्रवीर ॥४८॥
 मा ते व्यथा मा च विमूढभावो दृष्ट्वा रूपं
 घोरमीदृज्जमेदम् ॥ व्यपेतभीः प्रीतमनाः पुन
 स्त्वं तदेव मे रूपमिदं प्रपश्य ॥ ४९ ॥ संजय
 उवाच ॥ इत्यर्जुनं वासुदेवस्तथोक्त्वा स्वकं
 रूपं दर्शयामास भूयः ॥ आश्वासयामास च
 भीतमेनं भूत्वा पुनः सौम्यवपुर्महात्मा ॥५०॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

अर्जुन उवाच ॥ दृष्ट्वेदं मानुषं रूपं तव सौम्यं
 जनार्दन ॥ इदानीमस्मि संवृत्तः सचेताः प्रकृ-
 तिं गतः ॥ ५१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सुदुर्दर्श-
 मिदं रूपं दृष्टवानसि यन्मम ॥ देवा अप्यस्य
 रूपस्य नित्यं दर्शनकांक्षिणः ॥ ५२ ॥ नाहं वे-
 दैर्न तपसा न दानेन न चेज्यया ॥ शक्य एवं
 विधो द्रष्टुं दृष्टवानसि मां यथा ॥ ५३ ॥
 भक्त्या त्वनन्यया शक्य अहमेवंविधोऽर्जुन ॥

ज्ञातुं द्रष्टुं च तत्त्वेन ब्रवेष्टुं च परंतप ॥५४॥
 मत्कर्मकृन्मत्परमो मद्भक्तः संगवर्जितः ॥ नि
 वैरः सर्वभूतेषु यः स मामेति पांडव ॥ ५५ ॥

हरिः ॐ तत्सत् इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
 श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विश्वरूपदर्शनं नामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

अर्जुन उवाच ॥

एवं सततयुक्ता ये भक्तास्त्वां पर्युपासते ॥
 ये चाप्यक्षरमव्यक्तं तेषां के योगवित्तमाः ॥१॥

श्रीभगवानुवाच ॥

मय्यावेश्य मनो ये मां नित्ययुक्ता उपासते ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

श्रद्धया परयोपेतास्ते मे युक्ततमा मताः ॥२॥
ये त्वक्षरमनिर्देश्यम् अव्यक्तं पर्युपासते ॥
सर्वत्रगमचिंत्यं च कूटस्थमचलं ध्रुवम् ॥ ३ ॥
संनियम्येन्द्रियग्रामं सर्वत्र समबुद्धयः ॥
ते प्राप्नुवन्ति मामेव सर्वभूतहिते रताः ॥४॥
क्लेशोऽधिकतरस्तेषाम् अव्यक्तासक्तचेतसाम्
अव्यक्ता हि गतिर्दुःखं देहवद्भिरवाप्यते ॥५॥
ये तु सर्वाणि कर्माणि मायि संन्यस्य मत्पराः ॥

अनन्यैर्नैव योगेन मां व्यायंत उपासते ॥६॥
 तेषामहं समुद्धर्ता मृत्युसंसारसागरात् ॥
 भवामि नचिरात्पार्थ मय्यावेशितचेतसाम् ७
 मय्येव मन आधत्स्व मयि बुद्धिं निवेशय ॥
 निवसिष्यसि मय्येव अत ऊर्ध्वं न संशयः ॥८॥
 अथ चित्तं समाधातुं न शक्नोषि मयि स्थिरम् ॥
 अभ्यासयोगेन ततो मामिच्छाप्तुं धनं जय ॥९॥
 अभ्यासेऽप्यसमर्थोसि मत्कर्मपरमो भव ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

मदर्थमपि कर्माणि कुर्वन्सिद्धिमवाप्स्यसि १०
अथैतदप्यशक्तोऽसि कर्तुं मद्योगमाश्रितः ॥
सर्वकर्मफलत्यागं ततः कुरु यतात्मवान् ११
श्रेयो हि ज्ञानमभ्यासाज् ज्ञानाध्यानं विशिष्यते
ध्यानात्कर्मफलत्यागसू त्यागाच्छांतिरनंतरम्
अद्वेष्टा सर्वभूतानां मैत्रः करुण एव च ॥
निर्ममो निरहंकारः समदुःखसुखः क्षमी ॥ १३ ॥
संतुष्टः सततं योगी यतात्मा दृढनिश्चयः ॥

गी.

७६

मय्यर्पितमनोबुद्धिर् यो मे भक्तः स मे प्रियः ॥
 यस्मान् नोद्विजते लोको लोकान्नोद्विजते च यः
 हर्षामर्षभयोद्वेगैर् मुक्तो यः स च मे प्रियः १५
 अनपेक्षः शुचिर्दक्ष उदासीनो गतव्यथः ॥
 सर्वारंभपरित्यागी यो मद्भक्तः स मे प्रियः १६
 यो न हृष्यति न द्वेष्टि न शोचति न कांक्षति ॥
 शुभाशुभपरित्यागी भक्तिमान्यः स मे प्रियः ॥
 समः शत्रौ च मित्रे च तथा मानापमानयोः ॥

अ.

१२

७६

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

शीतोष्णसुखदुःखेषु समः संगविवर्जितः १८
तुल्यनिंदास्तुतिमौनी संतुष्टो येन केनचित् ॥
अनिकेतः स्थिरमतिर्भक्तिमान्मे प्रियो नरः ॥
ये तु धर्म्यामृतमिदं यथोक्तं पर्युपासते ॥
श्रद्धधाना मत्परमा भक्तास्तेऽतीव मे प्रियाः ॥

हरिः ॐ तत्सत् इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्म-
विद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे भक्ति-
योगो नाम द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

॥ इति द्वितीयमुपासनाषट्कम् ॥

Funding by IKS-MoE

॥ अथ तृतीयं ज्ञानपदं पारभ्यते ॥

अत्र क्षिप्तः श्लोकः ॥ अर्जुन उवाच ॥

प्रकृतिं पुरुषं चैव क्षेत्रं क्षेत्रज्ञमेव च ॥
एतद्वेदितुमिच्छामि ज्ञानं ज्ञेयं च केशव १

श्रीभगवानुवाच ॥

इदं शरीरं कौंतेय क्षेत्रमित्यभिधीयते ॥
एतद्यो वेत्ति तं प्राहुः क्षेत्रज्ञ इति तद्विदः ॥१॥
क्षेत्रज्ञं चापि मां विद्धि सर्वक्षेत्रेषु भारत ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं यत्तज्ज्ञानं मतं मम ॥२॥

तत्क्षेत्रं यच्च यादृक् च यद्विकारि यतश्च यत् ॥

स च यो यत्प्रभावश्च तत्समासेन मे शृणु ॥३॥

ऋषिभिर्बहुधा गीतं छंदोभिर्विविधैः पृथक् ॥

ब्रह्मसूत्रपदैश्चैव हेतुमद्भिर्विनिश्चितैः ॥ ४ ॥

महाभूतान्यहंकारो बुद्धिरव्यक्तमेव च ॥

इन्द्रियाणि दशैकं च पंच चेंद्रियगोचराः ५

इच्छा द्वेषः सुखं दुःखं संघातश्चेतना धृतिः ॥

एतत्क्षेत्रं समासेन सविकारमुदाहृतम् ॥ ६ ॥
 अमानित्वमदंभित्वम् अहिंसा क्षांतिरार्जवम् ॥
 आचार्योपासनं शौचं स्थैर्यमात्मविनिग्रहः ७
 इंद्रियार्थेषु वैराग्यम् अनहंकार एव च ॥
 जन्ममृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुदर्शनम् ॥ ८ ॥
 असक्तिरनभिष्वंगः पुत्रदारगृहादिषु ॥
 नित्यं च समचित्तत्वम् इष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥ ९ ॥
 मयि चानन्ययोगेन भक्तिरव्यभिचारिणी ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

विविक्तदेशसेवित्वम् अरतिर्जनसंसदि ॥ १० ॥

अध्यात्मज्ञाननित्यत्वम् तत्त्वज्ञानार्थदर्शनम् ॥

एतज्ज्ञानमिति प्रोक्तम् अज्ञानं यदतोऽन्यथा
ज्ञेयं यत्तत्प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वाऽमृतमश्रुते ॥

अनादिमत्परं ब्रह्म न सत्तन्नासदुच्यते ॥ १२ ॥

सर्वतः पाणिपादं तत् सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम् ॥

सर्वतः श्रुतिमल्लोके सर्वमावृत्य तिष्ठति ॥ १३ ॥

सर्वेन्द्रियगुणाभासं सर्वेन्द्रियविवर्जितम् ॥

असक्तं सर्वभूतैर्न निर्गुणं गुणभोक्तृ च॥१४॥
 बहिरंतश्च भूतानाम् अचरं चरमेव च ॥
 सूक्ष्मत्वात्तदविज्ञेयं दूरस्थं चांतिके च तत् १५
 अविभक्तं च भूतेषु विभक्तमिव च स्थितम्॥
 भूतभर्तृ च तज्ज्ञेयं ग्रसिष्णु प्रभविष्णु च १६
 ज्योतिषामपि तज्ज्योतिस् तमसः परमुच्यते ॥
 ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञानगम्यं हृदि सर्वस्य धिष्ठितम् १७
 इति क्षेत्रं तथा ज्ञानं ज्ञेयं चोक्तं समासतः ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

सूक्तं सूक्तिसंज्ञं सूक्तानामेवमस्मिन् ॥१॥

मद्रक्त एतद्विज्ञाय मद्रावायोपपद्यते ॥१८॥

प्रकृतिं पुरुषं चैव विद्व्यनादी उभांवपि ॥

विकारांश्च गुणांश्चैव विद्वि प्रकृतिसंभवान् १९

कार्यकारणकर्तृत्वे हेतुः प्रकृतिरुच्यते ॥

पुरुषः सुखदुःखानां भोक्तृत्वे हेतुरुच्यते ॥२०॥

पुरुषः प्रकृतिस्थो हि भुंक्ते प्रकृतिजान्गुणान् ॥

कारणं गुणसंगोऽस्य सदसद्योनिजन्मसु ॥२१॥

उपद्रष्टानुमंता च भर्ता भोक्ता महेश्वरः ॥

परमात्मेति चाप्युक्तो देहेऽस्मिन्पुरुषः परः ॥
 य एवं वेत्ति पुरुषं प्रकृतिं च गुणैः सह ॥
 सर्वथा वर्तमानोऽपि न स भूयोऽभिजायते ॥
 ध्यानेनात्मनि पश्यन्ति केचिदात्मानमात्मना ॥
 अन्ये सांख्येन योगेन कर्मयोगेन चापरे २४
 अन्ये त्वेवमजानन्तः श्रुत्वान्येभ्य उपासते ॥
 तेऽपि चातितरन्त्येव मृत्युं श्रुतिपरायणाः २५
 यावत्संजायते किञ्चित् सत्त्वं स्थावरजंगमम् ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

॥१॥ ... राजसा. ॥२॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

श्वेत्तश्वेत्तमंयोगात् तदिदि भगवर्षभ ॥२६॥

क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगात् तद्विद्धि भरतर्षभ ॥२६॥

CC-0. Agamhigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

समं सर्वेषु भूतेषु तिष्ठंतं परमेश्वरम् ॥

विनश्यत्स्वविनश्यंतं यः पश्यति स पश्यति ॥

समं पश्यन् हि सर्वत्र समवस्थितमीश्वरम् ॥

न हिनस्त्यात्मनाऽऽत्मानं ततो याति परां गतिम्

प्रकृत्यैव च कर्माणि क्रियमाणानि सर्वशः ॥

यः पश्यति तथात्मानम् अकर्तारं स पश्यति ॥

यदा भूतपृथग्भावम् एकस्थमनुपश्यति ॥

तत एव च विस्तारं ब्रह्म संपद्यते तदा ॥३०॥
 अनादित्वान्निर्गुणत्वात् परमात्मायमव्ययः ॥
 शरीरस्थोऽपि कौंतेय न करोति न लिप्यते ॥
 यथा सर्वगतं सौक्ष्म्याद् आकाशं नोपलिप्यते ॥
 सर्वत्रावस्थितो देहे तथात्मा नोपलिप्यते ३२
 यथा प्रकाशयत्येकः कृत्स्नं लोकमिमं रविः ॥
 क्षेत्रं क्षेत्री तथा कृत्स्नं प्रकाशयति भारत ३३
 क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवम् अंतरं ज्ञानचक्षुषा ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

भूतपूजतिमोक्षं च ये विदुर्गति ते परम ३४

भूतप्रकृतिमोक्षं च ये विदुर्याति ते परम् ३४

CC-0. Agamigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

हरिः ॐ तत्सत् इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे क्षेत्रक्षेत्रज्ञविभाग-
योगो नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

परं भूयः प्रवक्ष्यामि ज्ञानानां ज्ञानमुत्तमम् ॥
यज्ज्ञात्वा मुनयः सर्वे परां सिद्धिमितो गताः ॥
इदं ज्ञानमुपाश्रित्य मम साधर्म्यमागताः ॥

सर्गेऽपि नोपजायन्ते प्रलये न व्यथन्ति च ॥२॥
मम योनिर्महद्ब्रह्म तस्मिन् गर्भं दधाम्यहम् ॥
संभवः सर्वभूतानां ततो भवति भारत ॥ ३ ॥
सर्वयोनिषु कौन्तेय मूर्तयः संभवन्ति याः ॥
तासां ब्रह्म महद्योनिर् अहं बीजप्रदः पिता ॥४॥
सत्त्वं रजस्तम इति गुणाः प्रकृतिसंभवाः ॥
निबध्नन्ति महाबाहो देहे देहिनमव्ययम् ॥५॥
तत्र सत्त्वं निर्मलत्वात् प्रकाशकमनामयम् ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

सुखसंगेन ब्रधाति चात्रसंगेन चात्रघ ॥ ६ ॥

सुखसंगेन बध्नाति ज्ञानसंगेन चानघ ॥ ६ ॥

CC-0. Agamhigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

रजो रंगात्मकं विद्धि तृष्णासंगसमुद्भवम् ॥

तन्निबध्नाति कौंतेय कर्मसंगेन देहिनम् ॥ ७ ॥

तमस्त्वज्ञानजं विद्धि मोहनं सर्वदेहिनाम् ॥

प्रमादालस्यनिद्राभिस् तन्निबध्नाति भारत ८

सत्त्वं सुखे संजयति रजः कर्मणि भारत ॥

ज्ञानमावृत्य तु तमः प्रमादे संजयत्युत ॥ ९ ॥

रजस्तमश्चाभिभूय सत्त्वं भवति भारत ॥

रजः सत्त्वं तमश्चैव तमः सत्त्वं रजस्तथा ॥ १० ॥
 सर्वद्वारेषु देहेऽस्मिन् प्रकाश उपजायते ॥
 ज्ञानं यदा तदा विद्याद् विवृद्धं सत्त्वमित्युत ११
 लोभः प्रवृत्तिरारंभः कर्मणामशमः स्पृहा ॥
 रजस्येतानि जायंते विवृद्धे भरतर्षभ ॥ १२ ॥
 अप्रकाशोऽप्रवृत्तिश्च प्रमादो मोह एव च ॥
 तमस्येतानि जायंते विवृद्धे कुरुनन्दन ॥ १३ ॥
 यदा सत्त्वे प्रवृद्धे तु प्रलयं याति देहभृत् ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

तदोत्तमविदां लोकान् अमलान्प्रतिपद्यते १४
रजसि प्रलयं गत्वा कर्मसंगिषु जायते ॥
तथा प्रलीनस्तमसि मूढयोनिषु जायते १५
कर्मणः सुकृतस्याहुः सात्त्विकं निर्मलं फलम् ॥
रजसस्तु फलं दुःखम् अज्ञानं तमसः फलम् ॥
सत्वात्संजायते ज्ञानं रजसो लोभ एव च ॥
प्रमादमोहौ तमसो भवतोऽज्ञानमेव च ॥ १७
ऊर्ध्वं गच्छन्ति सत्वस्था मध्ये तिष्ठन्ति राजसाः ॥

जघन्यगुणवृत्तिस्था अधो गच्छन्ति तामसाः॥
 नान्यं गुणेभ्यः कर्तारं यदा द्रष्टानुपश्यति ॥
 गुणेभ्यश्च परं वेत्ति मद्भावं सोऽधिगच्छति ॥
 गुणानेतानतीत्य त्रीन् देही देहसमुद्भवान् ॥
 जन्ममृत्युजरादुःखैर् विमुक्तोऽमृतमश्नुते २०

अर्जुन उवाच ॥

कैलिंगैस्त्रीन्गुणानेतान् अतीतो भवति प्रभो॥
 किमाचारः कथं चैतांस्त्रीन्गुणानतिवर्तते २१

- CC-0. Agamniḡam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

श्रीभगवानुवाच ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

प्रकाशं च प्रवृत्तिं च मोहमेव च पांडव ॥
न द्वेष्टि संप्रवृत्तानि न निवृत्तानि कांक्षति २२
उदासीनवदासीनो गुणैर्यो न विचाल्यते ॥
गुणा वर्त्तन्ते इत्येव योऽवतिष्ठति नैगते ॥ २३ ॥
समदुःखसुखः स्वस्थः समलोष्टाश्मकांचनः ॥
तुल्यप्रियाप्रियो धीरस् तुल्यनिंदात्मसंस्तुतिः
मानापमानयोस्तुल्यस् तुल्यो मित्रारिपक्षयोः

सर्वारंभपरित्यागी गुणातीतः स उच्यते ॥ २५ ॥

मां च योऽव्यभिचारेण भक्तियोगेन सेवते ॥

स गुणान्समतीत्यैतान् ब्रह्मभूयाय कल्पते २६

ब्रह्मणो हि प्रतिष्ठाहम् अमृतस्याव्ययस्य च ॥

शाश्वतस्य च धर्मस्य सुखस्यैकांतिकस्य च २७

हरिः ॐ तत्सत् इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां
योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे गुणत्रयविभागयोगो नाम

चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE

CC-0. Agamnigam Digital Preservation Foundation, Chandigarh.

Funding by IKS-MoE